

Evaluation of Urban Nightlife with an Emphasis on Night-Time Economy
Case Study: Kamal Ismail St., Isfahan

Mahmoud Ghalehnoee¹⁻, Nazanin Nilipour Tabatabae^{2,}

1- Assistant Professor of Urbanism, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran

2- M.A of Urban Design, Yazd Branch, Islamic Azad University, Yazd, Iran

Received: 9 April 2020

Accepted: 31 July 2020

Extended Abstract

Introduction

Since World War II, great changes have taken place in the structure of daily life, such as lifestyle change and the appearance of new alternatives such as flexible work, organized leisure time, and a return to inner city life. The concept of nightlife and 24 hour cities was introduced as an appropriate response to these changes. Similar to many concepts of urban design, nightlife has many criteria. Night-time Economy is a crucial criterion for revival urban centers at night. Undoubtedly, the lack of strong economic structures in urban centers has significantly reduced the quality of urban spaces, especially at night, and therefore the amount of use them. This paper seeks to address the following questions: How to improve the quality of urban spaces in Kamal Esmael St. at night by using of the Night-time Economy criterion? And what are the characteristics of Night-time economy criterion to prepare a successful urban nightlife in this street? To answer these questions, the indicators of the urban Night-time economy criterion and their measurement methods have been examined.

Methodology

The purpose of this study is to improve the quality of citizens' nightlife by enhancing the criterion of the Night-time Economy. Thus, it is an applied research and focuses more on the results of measures and the practical application of the findings. In the theoretical foundations section, exploratory, descriptive and analytical research methods have been used and library study methods to collect information and analyze their content have been discussed. In the case study section, in order to identify and analyze the desired urban space, a combined-exploratory method has been used, which includes experimental approaches to quantitative indicators as well as phenomenological approach to qualitative index data. In this section, field method (field measurement, observation, interview and rhythm analysis technique) have been utilized to collect information. Finally, the findings of the theoretical foundations section were divided into three sub-criteria of diversity, presence and safety and twelve indicators of diversity of economic activities at different levels, diversity of potential events at night, diversity of nightlife activities, existence of identical places, existence of third place, time range uses, plaque flexibility, positive mental image, active urban wall, permeation into urban spaces, lighting and the level of monitoring space by organs were extracted from them. These indicators have been evaluated by appropriate methods in Kamal Ismail street of Isfahan, and have been homogenized in order to summarize. The reliability by the test and retest method and the

– Corresponding Author (Email: m.ghalehnoee@au.ac.ir)

validity via formal and opinion polling methods from urban planning and urban design experts were confirmed.

Results and discussion

Researches on the nightlife identify three main goals of this concept: Making urban spaces safer and increasing their attractions by reduction of antisocial behaviors and fear of crime occurrence. Development of night varied economy and improvement the image of the city to attract domestic capital. Therefore, the criterion of Night-time economy can be considered as the backbone of the concept of urban nightlife and connects all the other components. The sub-criteria of Night-time economy are: diversity, presence and safety *which can be divided into twelve indicators that due to their diversity in terms of quantity and quality, appropriate methods were designed to measure each index, according to the research conducted or the opinion of experts.* Also, all measurements were performed during the nightlife period (4 pm to 6 am). Due to the impossibility of comparing the scores with each other because of the essential differences, the obtained scores were homogenized. Finally, the sub-criteria of diversity, presence and safety were calculated 69.5, 30 and 39.5, respectively, which is not acceptable considering the potentials and background of the study area.

Conclusion

The Night-time economy criterion is one of the most important criteria of a successful urban nightlife that plays a major role in all three of its goals. Therefore, in the process of planning and designing the twenty-four hour cities, this criterion should be given sufficient consideration as the concept of nightlife. In the present study, by using of the findings and theories of various scholars, specifying the role of the urban Night-time economy in the concept of urban nightlife and its goals, a coherent model of relevant sub-criteria and indicators has been presented in an integrated aspect so that the model can be applied in the process of identifying, analyzing and evaluating nightlife. The creation of this structured model that has made it possible to evaluate of urban spaces' success in urban nightlife from the perspective of urban economics, is the most important feature of this study that makes it unique. The effective sub-criteria on the Night-time economy for creating a successful urban nightlife include: diversity, presence and safety. These sub-criteria themselves are separable to twelve indicators: diversity of economic activities at different levels, diversity of potential events at night, diversity of nightlife activities, existence of identical places, existence of third place, time range uses, plaque flexibility in time, positive mental image, active urban wall, permeation into urban spaces, lighting and the level of monitoring space by organs. The results on the case study showed that lack of third places, low time of land uses activity during the Night-time hours, weakness in the plaques flexibility, boring urban wall, low permeation of land use activities in small areas as well as lack of proper lighting have reduced the quality of night economy standards and, consequently, the quality of urban nightlife. This study can play a key role in setting priorities for achieving a dynamic Night-time economy and improving the quality of nightlife citizens.

Keywords: Urban space, Nightlife, Night-time economy, 24 hours' cities, Kamal Esmael St. of Isfahan.

ارزیابی زندگی شبانه شهری با تأکید بر اقتصاد شبانه مطالعه موردی: خیابان کمال اسماعیل اصفهان

محمود قلعه‌نویی^۱ - دانشیار شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران
نازنین نیلی پور طباطبایی - کارشناس ارشد طراحی شهری، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران

پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۰۵/۱۰

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۱/۲۱

چکیده

تغییرات عمده در ساختار و سبک زندگی روزمره در دهه‌های اخیر، مانند تغییر در زمان کار، اوقات فراغت، توجه به زندگی درون‌شهری و اضطراب زمانی باعث ایجاد مفهوم زندگی شبانه و شهرهای بیست‌و‌چهارساعته گشته است. مفهوم زندگی شبانه دارای معیارهای متنوع و درهم‌تنیده بسیاری است. رویکرد اصلی این مقاله توجه به معیار اقتصاد شبانه، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین معیارها و ستون فقرات مفهوم زندگی شبانه شهری می‌باشد. این نوشتار ضمن بررسی آرای نظریه‌پردازان مختلف در باب مفهوم زندگی شبانه در فضای شهری، اهداف آن و اهمیت معیار اقتصاد شبانه، به تدوین مجموعه‌ای از شاخص‌ها پرداخته تا بتواند فاصله وضع موجود را با وضعیت آرمانی موردسنجش قرار داده، میزان موفقیت مفهوم زندگی شبانه را در راستای معیار اقتصاد شبانه اندازه‌گیری نماید. برای دستیابی به این هدف، بخشی از خیابان کمال اسماعیل اصفهان به‌صورت مورد پژوهی و با استفاده از روش ترکیبی و بهره‌گیری توأمان از روش‌های کمی و کیفی، جهت درک همه‌جانبه موضوعات، مورد بررسی قرار گرفته است. در طول پروژه از روش‌های برداشت میدانی، مشاهده، مشاهده رفتار (ریتیم آنالیز) و مصاحبه بهره گرفته شده است. نتایج حاصل از بررسی‌ها بر روی نمونه مورد مطالعه نشان داد که فقدان مکان‌های سوم، کم بودن زمان فعالیت کاربری‌های مستقر، ضعف در انعطاف‌پذیری پلاک‌ها، جداره غیرفعال و خسته‌کننده، تراوش اندک کاربری‌ها در محدوده‌ای بسیار ناچیز و هم‌چنین عدم روشنایی مناسب سبب کاهش کیفیت معیار اقتصاد شبانه، باوجود همه پتانسیل‌ها، و در نتیجه کاهش کیفیت زندگی شبانه شهری شده است.

واژگان کلیدی: فضای شهری، زندگی شبانه، اقتصاد شبانه، شهرهای ۲۴ ساعته، خیابان کمال اسماعیل اصفهان.

مقدمه

زندگی روزانه پرمشغله در جوامع شهری امروزی سبب کمبود زمان برای فعالیت‌های مرتبط با اوقات فراغت و تفریح در فضاهای عمومی بیرونی شده است (Oguz & Cakci, 2010: 723). این امر به علت تحولات در سبک زندگی ساکنان شهر می‌باشد. پس از جنگ جهانی دوم، تغییرات عمده‌ای در ساختار زندگی روزمره مانند تغییر سبک زندگی و جایگزین‌های جدید مانند کار انعطاف‌پذیر، اوقات فراغت سازمان‌دهی شده و بازگشت به زندگی درون‌شهری ایجاد شده است (Rowe et al, 2008: 11). تغییرات مذکور موجب گشت، شب مفهوم خود را به‌عنوان زمان استراحت صرف از دست بدهد و عملکردی جدید به خود بگیرد. یکی از ابزارهای قوی برای پاسخ به این تغییر عملکرد، زندگی شبانه شهری است که موجب رقابت کلان‌شهرها با یکدیگر برای به دست آوردن جایگاه‌های رفیع اقتصادی، زیستی و گردشگری شده است. عبارت شهر بیست‌وچهارساعته - شهری که هرگز خواب ندارد - نخستین بار در دهه ۱۹۲۰ میلادی در مورد شهر نیویورک به کار رفت. این واژه ناشی از تصویری ذهنی از مکانی فریبنده و پرجنب‌وجوش را که همواره در خیابان‌هایش اتفاقی در جریان است (به‌ویژه در هنگام شب که امکان تهدید و خطر زیاد است) مجسم می‌کرد (پاکزاد و سوری، ۱۳۹۶: ۵۲). همانند بسیاری از مفاهیم شهرسازی و طراحی شهری، زندگی شبانه دارای ابعاد و معیارهای گسترده‌ای است که پرداختن به همه آن‌ها در نوشتاری محدود امکان‌پذیر نمی‌باشد. اقتصاد شبانه معیاری بسیار مهم برای احیای مراکز شهری در شب است به‌طوری‌که همه نظریه‌پردازان عمده طراحی شهری که در باب مفهوم زندگی شبانه نوشته‌اند، به این معیار اشاره داشته و موفقیت زندگی شبانه را در گرو موفقیت این معیار دانسته‌اند. اقتصاد شبانه دارای پتانسیل‌هایی است که منافع عظیم فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی برای شهرها به دنبال دارد (Rowe et al, 2008: 11). با این وجود، شناسایی سنجه‌های مؤثر بر معیار اقتصاد در مقیاس حرفه - دانش طراحی شهری بسیار محجور مانده است. تنها در تعدادی پژوهش، پژوهشگران تأثیر اقتصاد شبانه را بر مفاهیمی همچون رشد اقتصادهای خرد محلی و افزایش تعداد مشاغل بررسی کرده‌اند (Roberts, 2006; Talbot, 2006; Rowe & Bavinton, 2011). همچنین بخش قابل توجهی از مقالات به بررسی اثرات رفتارهای ضداجتماعی ناشی از مصرف الکل، که جزء لاینفک زندگی و اقتصاد شبانه غرب است، پرداخته‌اند و چگونگی مدیریت آن‌ها را بررسی کرده‌اند (Ashton et al, 2018; Bellis & Hughes, 2011; Quigg et al, 2016). در یک طرح تحقیقاتی در کوالالامپور (۲۰۱۲) کیفیت زندگی شهروندان ساکن در مناطق دارای اقتصاد شبانه در سه حوزه آسایش، راحتی و ایمنی بررسی شده است. با استخراج ۵۱ شاخص از سه حوزه مشخص شده و امتیازدهی به آن‌ها به روش فازی، جدولی به‌عنوان چارچوب اندازه‌گیری کیفیت زندگی ساکنان ارائه شده و پیشنهاد گردیده در هنگام برنامه‌ریزی و طراحی مناطق دارای زندگی شبانه در بافت مسکونی، جهت جلوگیری از کاهش کیفیت زندگی ساکنان، این جدول مورد توجه قرار گیرد (Ngesan & Abdul Karim, 2012). همچنین با توجه به پژوهشی که توسط برنندز انجام گرفته مشخص شده است میزان ترس از وقوع جرم در مناطق دارای اقتصاد شبانه رابطه معکوسی، به ترتیب با تعداد مأموران پلیس، نگهبانان رستوران‌ها و بارها و همچنین تعداد دوربین‌های مداربسته دارد (Brands et al, 2015). در پژوهش‌های داخلی توجه به اقتصاد شبانه بسیار کمرنگ‌تر است: در مقاله‌ای که توسط قدیمی و کرامتی در سال ۱۳۹۶ انجام گرفته فرهنگ به‌عنوان عامل مؤثر در ایجاد زندگی شبانه و رونق اقتصادی در هنگام شب، در نظر گرفته شده است. در این پژوهش مؤلفه‌های اصلی فضای شهری (کالبد، عملکرد و معنا) در ارتباط با سه عامل سازنده مکان‌های فرهنگی شبانه (مردم، زمان و خلاقیت) به روش سلسله مراتبی AHP بررسی گشته و در نهایت راهبردها و سیاست‌هایی جهت تعریف زندگی شبانه ارائه شده است (قدیمی و کرامتی، ۱۳۹۶). بی‌شک فقدان ساختارهای اقتصادی مستحکم در مراکز شهری، کیفیت فضاهای شهری و در نتیجه میزان استفاده شهروندان از آن‌ها را خصوصاً در هنگام شب، به‌طور قابل توجهی کاهش داده است. پژوهش حاضر به دنبال یافتن پاسخ برای این پرسش‌هاست که چگونه می‌توان با استفاده از مفهوم زندگی شبانه شهری و توجه به معیار اقتصادی آن، کیفیت فضاهای شهری خیابان کمال اسماعیل را در هنگام شب ارتقا بخشید؟ به‌عبارت‌دیگر معیار اقتصاد شبانه باید دارای چه

مشخصه‌هایی باشد تا بتواند زمینه زندگی شبانه شهری موفق را در این خیابان فراهم آورد؟ برای پاسخ به این پرسش، لازم است به دو سؤال زیر پاسخ داده شود: شاخص‌های معیار اقتصاد شبانه در مفهوم زندگی شبانه کدام‌اند؟ همچنین چگونه باید این شاخص‌ها را اندازه‌گیری کرد تا بتوان اقدامات مؤثر در راستای بهبود آن‌ها انجام داد؟ برای پاسخ به این سؤالات، ابتدا اهداف زندگی شبانه شهری به روش کتابخانه‌ای شناسایی گشته و سپس با بررسی نظرات اندیشمندان در این حیطه، رابطه دوسویه این مفهوم با معیار اقتصاد شبانه مشخص شده است. در ادامه شاخص‌هایی جهت شناخت و ارزیابی مفهوم زندگی شبانه در فضاهای شهری از دریچه معیار اقتصاد شبانه عرضه شده و در خیابان کمال اسماعیل اصفهان مورد بررسی قرار گرفته است.

مبانی نظری

هیث (۱۹۹۷) در مقاله خود با عنوان مفهوم شهرهای بیست و چهار ساعته^۱ می‌نویسد: «یکی از مهم‌ترین مشکلاتی که شهرها در اواخر قرن بیستم با آن مواجه بودند، روش استفاده مردم از مرکز شهر بود. علاوه بر این، زمان شرکت مردم در فعالیت‌هایی که مرکز شهر ارائه می‌داد نیز از دیگر مشکلات بود. مراکز شهری به مکان‌های موقتی و گذرا تبدیل شده بود که فقط بین ساعت ۹ صبح تا ۵ بعدازظهر، که شهروندان به کار و خرید مشغول بودند، استفاده می‌شد». وی در ادامه، مفهوم شهر ۲۴ ساعته را رویکردی نسبتاً جدید برای مقابله با این مشکلات، به‌وسیله تجدیدقوا و ایجاد مرکز شهر امن‌تر، می‌داند (Heath, 1997: 193). لغت‌نامه آکسفورد (۲۰۱۸) مقابل زندگی شبانه، تفریحات قابل دسترس در هنگام عصر و شب را نوشته و فرهنگ لغات میراث آمریکا^۳ (۲۰۱۱)، زندگی شبانه را به‌عنوان بنگاهی که تا دیروقت بازمی‌ماند و غذا، نوشیدنی، تفریح و سرگرمی فراهم می‌کند، تعریف کرده است. با این وجود مفهوم شهر ۲۴ ساعته یک توجه جامع‌تر و گسترده‌تر از خرده‌فروشی‌ها و مراکز اداری برای کل مراکز شهر در نظر داشت که شامل ابعاد اجتماعی و فرهنگی مراکز شهر و همچنین اهداف آرمانی برای تحریک ایده‌ها و فعالیت‌های کارآفرینی می‌شد (Heath, 1997: 194). به این معنی که شهر در شب بایستی از نظر کارکردهایی مانند تفریح، فرهنگ، تعامل و... بهتر عمل کند و جنبه‌های اقتصادی و اشتغال را از یاد نبرد، زیرا انگیزه اصلی ایجاد زندگی شبانه شهری افزایش سرزندگی، امنیت، تحریک ایده‌ها و ایجاد شهر خلاق و جذاب در ساعات غیر کاری، برای همه اقشار جامعه است. تحقیقات کلی در مورد زندگی شبانه در فضاهای شهری، سه هدف مهم این مفهوم را مشخص می‌کند: هدف اول: آماده کردن مرکز شهر برای دامنه گسترده‌تری از مردم جهت برخوردار شدن بدون ترس از مکان، هدف دوم: توسعه اقتصاد شبانه شهری و هدف سوم: بهبود تصویر شهر برای جذب سرمایه‌های داخلی (Momenian & Zekavat, 2012: 5057). با این حال به دلیل آنکه از عمر آکادمیک مفهوم زندگی شبانه مدت زیادی نمی‌گذرد، همچنان ارتباط احساسات و عواطف در زمان زندگی شبانه، در فضاهای شهری کشف نشده باقی‌مانده (Hubbard, 2005: 132) و تحقیقات در باب این مفهوم در حال افزایش است (Shaw, 2014: 87). با این وجود اهمیت معیار اقتصاد شبانه و رابطه دوسویه آن با زندگی شبانه شهری در هر یک از اهداف سه‌گانه مذکور، مشهود است: ایجاد فعالیت‌های متنوع، برای جذب مخاطبان بیشتر در ساعات غیر کاری رسمی، امکان‌پذیر نخواهد بود مگر با ایجاد فضاهای شهری دارای بنگاه‌ها و خرده‌فروشی‌ها با ساعات کاری طولانی. به‌طور متقابل، حضور جمعیت در فضاهای شهری همواره دلیلی بر ایجاد، رشد و رونق مغازه‌های کوچک و بزرگ (در مقیاس محلی) و بنگاه‌های اقتصادی (در مقیاس ناحیه‌ای و شهری) بوده است. از طرف دیگر بهبود تصویر شهر با ایجاد شهر پویا و سرزنده که عملکرد اقتصادی و اجتماعی فعال دارد، ارتباط مستقیم و دوجانبه دارد. جدا از این تفاسیر که برای هدف اول و هدف سوم آمد، توسعه اقتصاد شبانه شهری، به‌طور کلی به‌عنوان یکی از اهداف سه‌گانه زندگی شبانه مطرح است. بنابراین در همه از اهداف شهرهای بیست و چهار ساعته، اقتصاد شبانه به‌عنوان یک معیار بااهمیت، نقش‌آفرینی می‌کند.

1 Heath

2 The Twenty-Four Hour City Concept

3 The American Heritage Dictionary

معیار اقتصاد شبانه و رابطه آن با مفهوم زندگی شبانه شهری

رد پای توجه به اقتصاد شبانه را می‌توان در نظریات اندیشمندان طراحی و برنامه‌ریزی شهری، حتی قبل از شکل‌گیری مفهوم زندگی شبانه به صورت رسمی، مشاهده نمود. پس از مطرح‌شدن عبارت زندگی شبانه در اواخر قرن بیستم، اهمیت این معیار در رابطه با شهر ۲۴ ساعته افزایش یافت و تعدادی از نظریه‌پردازان به صورت مشخص به آن پرداختند. کریستوفر الکساندر (۱۹۷۹) چهار نکته اساسی را برای ترغیب زندگی شبانه و مدیریت منسجم آن ذکر می‌کند: توزیع متناسب فضاهای فعال شبانه در سطح شهر، تخصیص فعالیت‌های مناسب به فضاهای شبانه، تجهیز فضاهای شبانه با خدمات مناسب و تأمین امنیت فضا (بصیری مژده‌ی و محملی ابیانه، ۱۳۹۱: ۳۷). بیانچینی^۲ (۱۹۹۵) مقاله‌ای با عنوان فرهنگ‌ها و اقتصادهای شبانه منتشر کرد و در آن از فعالیت‌های فرهنگی، ملاقات‌ها و برخوردهای شبانه که به علت اقتصاد فعال در شب به وجود می‌آیند، تقدیر کرده است. او می‌نویسد: "نیاز به مطالعات و مشاهدات جدی در مورد زندگی شبانه، به عنوان یک پدیده انسان‌شناسی و در نظر گرفتن تفاوت بین زندگی شبانه در شهرهای مختلف، احساس می‌شود. به همین اندازه باید پژوهش‌هایی در زمینه اقتصاد شبانه و همچنین تأثیرات آن بر زندگی اجتماعی و اقتصادی انجام گیرد" (Bianchini, 1995: 121). تیم هیث (۱۹۹۷) برای توضیح مفهوم شهرهای ۲۴ ساعته بیان می‌کند این شهرها یک گستره چندوجهی از طرح‌ها و ابتکارات را برای زنده کردن حیات مدنی شبانه ارائه می‌دهند. وی می‌نویسد "کاهش کافه‌ها و دیگر فعالیت‌های اوقات فراغت خصوصی، یکی از فاکتورهای کمک‌کننده برای کاهش زندگی شبانه در مراکز شهری است" (Heath, 1997: 196-198). هیث همچنین اقتصاد شبانه و شهرهای ۲۴ ساعته را به عنوان ارکان اصلی افزایش ایمنی و احیای بافت‌های مرکزی شهرها می‌داند (کرمونا و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۹۱). در همین راستا مونتگومری^۴ (۱۹۹۸) به الگوهای باز شدن مغازه‌ها اشاره و بیان می‌کند "الگوهای ساعات بازگشایی^۵ شامل فعالیت‌های هنگام عصر و شب می‌تواند باعث افزایش سرزندگی شود و حس مکان را تقویت نماید". وی در ادامه می‌نویسد "مناطق شهری باید فضاهایی برای تعاملات اجتماعی و فرهنگی فراهم آورند اما بدون فعالیت‌های اقتصادی در سطوح و لایه‌های مختلف نمی‌توان یک مکان خوب شهری ارائه داد" (Montgomery, 1998: 101). یان گل در کتاب فضاهای عمومی و زندگی جمعی بیان می‌کند: "تعداد و محل استقرار فعالیت‌های شامگاهی، عوامل مهمی برای سرزندگی شهر و ادراک ایمنی آن به شمار می‌آیند. برای داشتن شهری با زندگی شبانه فعال و افزایش ادراک ایمنی، می‌بایست سیاستی اتخاذ شود تا فعالیت‌های شبانه به قسمت‌های بزرگ‌تری از مرکز شهر گسترش یابد". وی در ادامه از بسته بودن کامل مغازه‌های لبه خیابان در ساعات غیر خرید سخن به میان می‌آورد و می‌نویسد: "عادت بسته بودن مغازه‌ها در ساعات شب موجب می‌شود تا خیابان‌ها در تاریکی فرو روند و تونل‌های غیر جذابی به وجود آید که هرگونه میل به دیدن مغازه‌ها و قدم زدن در بعدازظهر و تعطیلات آخر هفته را از بین می‌برد. شهر، تاریک، خالی و ترسناک می‌شود". وی همچنین پیشنهادی برای بیست و چهار ساعته شدن خیابان‌ها دارد: "برای اینکه خیابان‌ها در شهر جذاب شوند باید ویتترین همه مغازه‌ها تا ساعت ۱۲ شب روشن باشد. استفاده از کرکره فلزی مجاز نیست. می‌بایست فعالیت‌های تجاری بیشتری از جمله کافه‌ها، کیوسک‌ها، رستوران‌ها، سینماها و غیره جریان داشته باشد (گل، ۱۳۸۹: ۴۱-۴۳). چاترتون و هلندز^۶ (۲۰۰۲) طراحی با تمرکز بر سه جنبه را رمز موفقیت فضاهای شهری شبانه می‌دانند: ۱) ایجاد و افزایش نقش تعداد محدودی از سازمان‌ها و نهادهای فعال در زمینه اوقات فراغت، ۲) تنظیم و تعدیل گسترش فضاهای شبانه به همراه نظارت بر سرگرمی‌های شبانه و ۳) استفاده و ارزش‌گذاری فعالیت‌های شبانه بر پایه شخصیت و هویت منحصر به فرد منطقه (Chatterton & Hollands, 2002: 95). ایجاد اقتصاد شبانه خالی از هویت، نمی‌تواند زمینه‌ساز زندگی شبانه موفق و پایدار گردد (Chatterton & Hollands, 2003: 367). رابرتز و ترنر (۲۰۰۵) هدف اصلی اقتصاد شبانه را بالا

1. Night Time Economy

2. Bianchini

3. Night Cultures, Night Economies

4. Montgomery

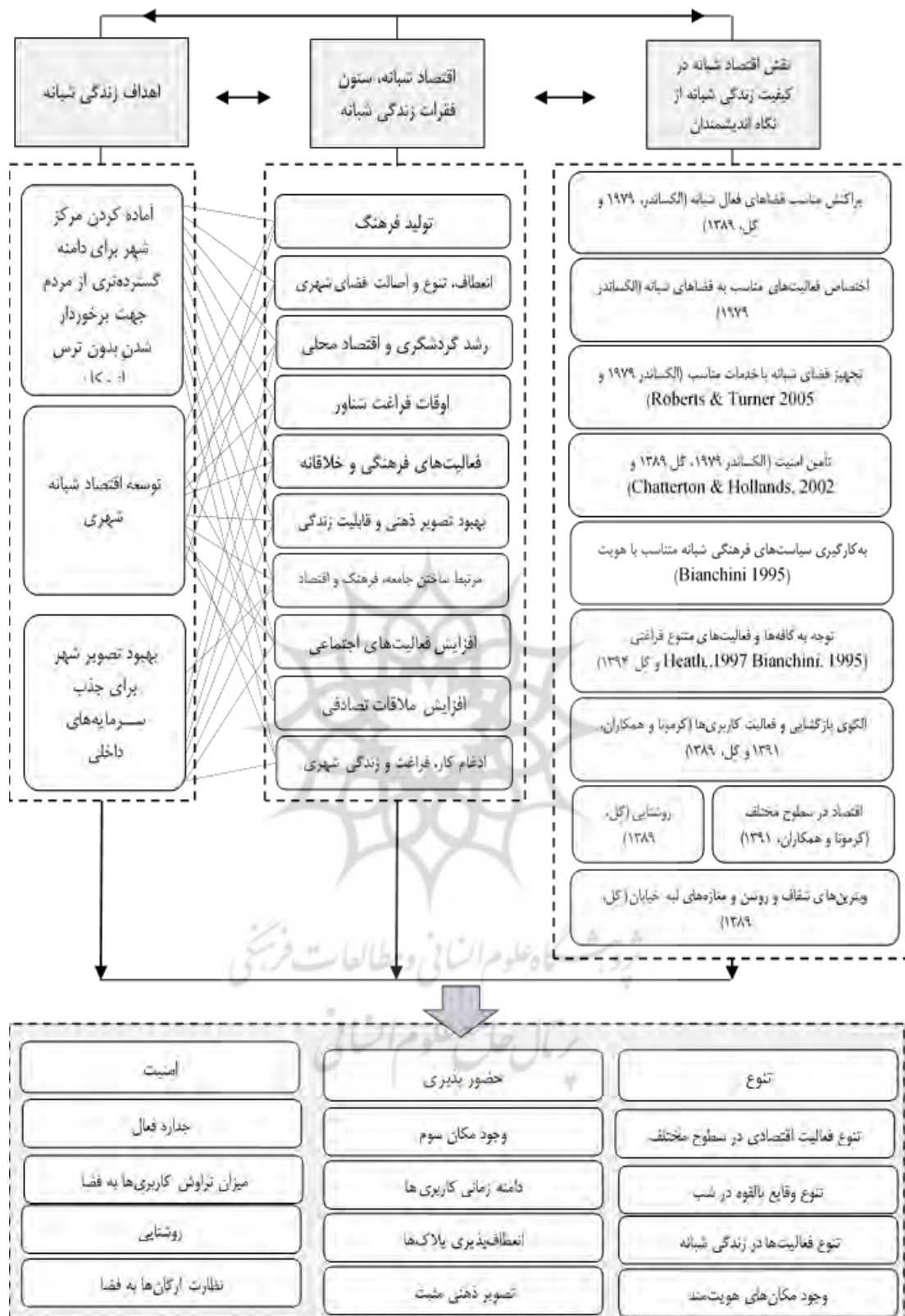
5. Patterns in opening hours

6. Chatterton & Hollands

بردن کیفیت زندگی و ایجاد تنوع در آن از طریق به وجود آوردن اوقات فراغت، سرگرمی‌ها و خدمات فرهنگی گوناگون و متنوع در خارج از ساعات روزانه معمول (۹ صبح تا ۵ بعدازظهر) می‌دانند (Roberts & Turner, 2005: 190). برای ارائه ابعاد جامع اقتصاد شبانه (NTE) در شهرها، می‌توان گفت: اقتصاد شبانه مفهومی است که به گستره فعالیت‌های اوقات فراغت و تجربه‌های مرتبط با الگوهای اجتماعی شبانه و سرگرمی‌هایی شامل خوردن، نوشیدن و امور خلاقانه اشاره دارد. در سطح وسیع‌تر، اقتصاد شبانه شهری نشانه بارزی از رابطه پیچیده و پویا بین جامعه، فرهنگ و اقتصاد شهرها با تأکید بر اوقات فراغت و سبک زندگی است (Rowe et al, 2008: 5). باین‌حال نمی‌توان شهر دارای اقتصاد شبانه را معادل شهر فعال و سرزنده در شب دانست؛ شهر شبانه در حقیقت عبارت است از اثرات و حرفه‌های متنوع که در یک فضا-زمان ویژه با هم تعامل می‌کنند و جو خاصی را به وجود می‌آورند (Shaw, 2014: 93). در واقع اقتصاد شبانه تنها یکی از معیارهای شهر ۲۴ ساعته را تشکیل می‌دهد اما نقشی اساسی و تعیین‌کننده در حیات زندگی شبانه و میزان موفقیت آن دارد. اقتصاد شبانه شهری به‌عنوان ستون فقرات شهر ۲۴ ساعته عمل کرده و تمام اجزای دیگر آن را به هم مرتبط می‌سازد. بنابراین توجه به این معیار، به‌عنوان عنصر اصلی، اهمیت فراوان دارد. البته تجربه ثابت کرده ایجاد چند مغازه محدود در یک خیابان نمی‌تواند شهروندان را به‌سوی خود جلب کند بنابراین همواره در طرح‌های احیای مراکز شهری با رویکرد زندگی و اقتصاد شبانه از ارائه شبکه‌ای به‌هم‌پیوسته سخن آورده می‌شود (Hadfield et al, 2009: 466).

روش پژوهش

پژوهش حاضر باهدف ارزیابی کیفیت زندگی شبانه شهروندان با تأکید بر معیار اقتصاد شبانه تدوین شده، در نتیجه در زمره پژوهش‌های کاربردی قرار می‌گیرد که در آن بیشتر بر نتایج اقدامات و کاربرد عملی یافته‌ها تکیه می‌شود. بدین منظور، در بخش مبانی نظری از روش تحقیق اکتشافی، توصیفی و تحلیلی و با استفاده از روش مطالعات کتابخانه‌ای به جمع‌آوری اطلاعات و تحلیل محتوای آن‌ها پرداخته شده است. در بخش نمونه موردی، به‌منظور شناخت و تحلیل فضای شهری موردنظر، از روش ترکیبی، از نوع متوالی-اکتشافی بهره گرفته شده است که شامل رویکردهای تجربی در خصوص شاخص‌های کمی و همچنین رویکرد پدیدارشناسی در خصوص داده‌های مربوط به شاخص‌های کیفی می‌باشد. در این قسمت جهت جمع‌آوری اطلاعات از روش میدانی (برداشت، مشاهده، مصاحبه و مشاهده رفتار) بهره گرفته شده است. درنهایت، یافته‌های بخش مبانی نظری که شامل سه زیر معیار تنوع، حضور پذیری و امنیت و ۱۲ شاخص تنوع فعالیت‌های اقتصادی در سطوح مختلف، تنوع وقایع بالقوه در شب، تنوع فعالیت‌ها در زندگی شبانه، وجود مکان‌های هویت‌مند، وجود مکان سوم، دامنه □ زمانی کاربری‌ها، انعطاف‌پذیری پلاک‌ها، تصویر ذهنی مثبت، جداره فعال، میزان تراوش کاربری‌ها به فضا، روشنایی و میزان نظارت ارگان‌ها به فضا می‌باشند، در بستر خیابان کمال اسماعیل اصفهان با روش‌های متناسب، که به‌صورت کامل در جدول ۱ آمده‌اند، ارزیابی شده‌اند. پایایی پژوهش به روش آزمون و باز آزمون مورد تأیید قرار گرفته و روایی آن با استفاده از روش صوری و نظرخواهی از متخصصین رشته شهرسازی و طراحی شهری تأیید گردید. درنهایت به‌منظور جمع‌بندی، امتیازات همگن‌سازی شده‌اند. شکل ۱ زیرمعیارها و شاخص‌های معیار اقتصاد شبانه، که از اهداف زندگی شبانه و نظرات اندیشمندان استخراج گشته است را نشان می‌دهد.

شکل شماره ۱. زیرمعیارها و شاخص های معیار اقتصاد شبانه بر اساس اهداف زندگی شبانه و آراء اندیشمندان

جدول شماره ۱. ابعاد، زیرمعیارها، شاخص‌ها و نحوه اندازه‌گیری آن‌ها در رابطه با معیار اقتصاد شبانه

مؤلفه	بُعد	زیر معیار	شاخص	نحوه اندازه‌گیری شاخص	واحد	تکنیک	منبع
عملکردی	عملکردی	زندگی	تنوع فعالیت‌های اقتصادی در سطوح مختلف	انواع کاربری‌های شبانه تجاری و خدماتی مستقر به تفکیک مقیاس شهری حداکثر مجاز انواع کاربری‌های شبانه به تفکیک مقیاس شهری در خیابان شهری	درصد تعداد انواع	برداشت میدانی	Montgomery (1998)
			تنوع وقایع بالقوه در شب	طول بر فضای باز عمومی، تجاری و خدماتی مجموع طول بر جداره هر دو طرف خیابان	درصد طول	Bianchini (1995), Heath (1997), Roberts (۱۳۹۴), Turner (2005)	
	اجتماعی	تنوع فعالیت‌ها در زندگی شبانه	تعداد فعالیت‌های اختیاری و اجتماعی در بازه زندگی شبانه تعداد کل فعالیت‌ها در بازه زندگی شبانه	درصد تعداد قابلیت	ریمت آنلاین	Bianchini (1995), Heath (۱۳۹۴), Barker (1968)	
	وجود مکان‌های هویت‌مند	خیلی زیاد زیاد متوسط کم خیلی کم	فازی	Bianchini (1995), Chatterton & Hollands (2002)			
اجتماعی	اجتماعی	وجود مکان سوم	وجود مکان سوم	(طول بر مکان‌های سوم) مجموع طول بر جداره هر دو طرف خیابان	درصد طول	برداشت میدانی	Oldenburg (1999), Heath (1997)
			دامنه کاربری‌ها	مدت زمان فعالیت کاربری‌های مستقر در چرخه زندگی شبانه (تعداد کاربری‌های غیر مسکونی * بازه زمانی زندگی شبانه) (در روز کاری)	درصد زمان	مصاحبه	الکساندر (۱۹۷۹), Montgomery (1998), Jacobs (1961)
			انعطاف‌پذیری پلاک‌ها	(طول بر پلاک‌های چند منظوره) طول بر جداره ضلع شمالی خیابان	درصد طول	برداشت میدانی	Kreitzman (1999)
تجربی زیباشناختی	آراکی		تصویر ذهنی مثبت	مدت زمان استفاده از فضا ساعات زندگی شبانه	درصد زمان	ریمت آنلاین	Barker (۱۳۹۴), Barker (1968)
عملکردی	عملکردی	آبیت	جداره فعال	مطابق با الگوی پیشنهادی گل	فازی	برداشت میدانی	Llewelyn-Davis (2000)
			میزان تراوش کاربری‌ها به فضا	مطابق با طیف پیشنهادی مک کورمک	درصد طول	برداشت میدانی	MacCormac (1983)
			روشنایی	مساحت محدوده‌های دارای روشنایی مناسب مساحت کل محدوده مورد مطالعه	درصد مساحت	برداشت میدانی	الکساندر (۱۹۷۹) و گل (۱۳۸۹)
			نظارت ارگان‌ها به فضا	خیلی زیاد زیاد متوسط کم خیلی کم	فازی	Chatterton & Hollands (2002)	

محدوده مورد مطالعه

به منظور بررسی وضعیت کیفیت زندگی شبانه شهروندان در خیابان کمال اسماعیل از دریاچه معیار اقتصاد شبانه، شاخص‌های مؤثر بر اقتصاد شبانه با توجه به آنچه در جدول ۱ ارائه گشته، بررسی شده‌اند. لازم به ذکر است تمامی شاخص‌ها در بازه زمانی زندگی شبانه برداشت شده‌اند. با توجه به آنچه پیش‌تر گفته شد، زندگی شبانه پس از اتمام ساعات کار رسمی آغاز و با شروع فعالیت‌های کاری معمول، پایان می‌یابد. با توجه به متنوع بودن زمان شروع و اتمام کار ادارات، مدارس و دانشگاه‌ها، بازه زمانی بین ۴ بعدازظهر تا ۶ صبح به عنوان زمان تعطیلی کار اکثر شاغلین جامعه (کارمندان، دانش‌آموزان و دانشجویان) انتخاب گردید. با توجه به آنکه هدف اصلی این نوشتار ارزیابی کیفیت زندگی شبانه در فضای شهری از دریاچه اقتصاد شبانه می‌باشد، سعی بر این بود تا محدوده انتخابی، دارای پتانسیل‌های نسبی و همچنین سابقه حضور افراد در هنگام شب باشد. خیابان کمال اسماعیل اصفهان، که با توجه به شکل ۲، تنها قسمتی از آن به عنوان

سایت انتخاب شده، از میدان انقلاب (اصلی ترین میدان اصفهان) شروع می شود و به میدان خواجه می رسد. حضور دو عنصر ارزشمند سی و سه پل و پل خواجه در ابتدا و انتهای این مسیر و همچنین پل فردوسی و جوئی (یا چوبی) در بین آن، این خیابان شهری را به عنوان یک فضای قدرتمند، در مقیاس شهر، معرفی کرده است. وجود پارک های حاشیه زاینده رود که از پهنه های مهم سبز و مکانی جهت گذران اوقات فراغت شهروندان هستند نیز به ارزش فضایی خیابان افزوده است. محدوده انتخاب شده، از چهارراه فردوسی (پل فردوسی) تا میدان خواجه (پل خواجه) را شامل می شود. ضلع شمالی محدوده مورد نظر را پلاک ها و کاربری ها و ضلع جنوبی آن را پیاده رو و پارک خطی حاشیه زاینده رود، با چشم اندازی زیبا به رودخانه و پل های تاریخی محصور کرده است. با توجه به آنکه زندگی شبانه در مقیاس شهری مورد نظر است، لذا در این پژوهش تنها به بررسی پلاک ها و فضاهای لبه خیابان پرداخته شده و پلاک های درون بافت های مسکونی در نظر گرفته نشده اند.

شکل شماره ۲. موقعیت محدوده مورد مطالعه

بحث و یافته ها

به منظور بررسی شاخص تنوع فعالیت های اقتصادی در سطوح مختلف، از تکنیک برداشت میدانی و مقایسه وضع موجود با ایده آل ترین حالت ممکن (با توجه به مقیاس شهری خیابان کمال اسماعیل) استفاده شده است. جهت دسته بندی کاربری ها، مدل های مختلفی مورد بررسی گردید. با توجه به اینکه در طبقه بندی ارائه شده توسط شورای عالی شهرسازی و معماری علاوه بر نوع کاربری به مقیاس های مختلف شهری نیز اشاره شده است، این دسته بندی به عنوان الگوی تشخیص کاربری و مقیاس آن مدنظر قرار داده شد. با توجه به مقیاس شهری خیابان کمال اسماعیل و امکان استقرار کاربری های تجاری در سه سطح محله ای، ناحیه ای و شهری و همچنین کاربری خدمات انتفاعی و غیرانتفاعی در چهار سطح محله ای، ناحیه ای، منطقه ای و شهری (شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، ۱۳۹۵: ۱۵-۶) و همچنین توجه به فعالیت پلاک ها بین ساعات ۴ بعد از ظهر تا ۶ بامداد، مقدار این شاخص، همان طور که در جدول ۲ مشخص شده، نسبت عدد ۳ به عدد ۷ یعنی ۰/۴۳ می باشد که نشان می دهد این شاخص از وضعیت متوسط (۰/۵۰) پایین تر عمل کرده است.

جدول شماره ۲. مقیاس کاربری های تجاری و خدماتی فعال مستقر در خیابان کمال اسماعیل

فعال در زندگی شبانه	مقیاس	کاربری های تجاری و خدماتی مستقر در خیابان کمال اسماعیل
✓	تجاری محله ای	آژانس ساسان، سوپر
✓	تجاری ناحیه ای	چاپ عکس اصفهان، آژانس مسافرتی پرواز، فیلم، عکس و چاپ اصفهان، کافی شاپ Me، آژانس مسافرتی یادمان، آژانس مسافرتی روژین، جگرکی لذیذ، فست فود آبمیوه و بستنی خواجه، همبرگر پل، شهر نت بانک شهر (کانکس ۲۴ ساعته بانک شهر)
✓	خدمات محله ای	آموزشگاه موسیقی ملودی
×	خدمات منطقه ای	مرکز مشاوره ژنتیک - روان شناختی اصفهان

جهت بررسی شاخص تنوع وقایع بالقوه در شب، طول برّ کاربری‌های فعال و در تعامل با زندگی شهری و فضای عمومی، نسبت به طول کل جداره خیابان اندازه‌گیری شد. به علت آنکه جداره جنوبی خیابان کمال اسماعیل را پارک و فضای سبز عمومی حاشیه زاینده‌رود شکل داده است، امکان تنوع وقایع در این ضلع بسیار بالا می‌باشد (عدد ۱) این در حالی است که در ضلع شمالی به دلیل استقرار کاربری‌های خصوصی و همچنین کاربری‌های دولتی، که در بازه زمانی زندگی شبانه غیرفعال هستند، این میزان عدد ۰/۱۳ را نشان می‌دهد. درنهایت به‌منظور ارزیابی این شاخص در کل خیابان، برآیند دو عدد به‌دست‌آمده در هر دو ضلع (عدد ۰/۵۷) در نظر گرفته شد که خبر از متوسط بودن وضعیت این شاخص در بستر مورد مطالعه دارد.

برای بررسی شاخص میزان تنوع فعالیت‌ها در زندگی شبانه، ابتدا لازم بود قرارگاه‌های رفتاری و فرصت‌های زندگی اجتماعی شناسایی گردد. در خیابان شهری کمال اسماعیل، ضلع جنوبی به‌عنوان قرارگاه رفتاری قابل‌شناسایی است چراکه این فضای شهری همه خصوصیات یک قرارگاه رفتاری از جمله ظرف کالبدی مشخص (از یک‌طرف محدود به رودخانه و از طرف دیگر به جداره سنگی پارک)، الگوی رفتاری تکرارشونده، موقعیت زمانی و سینومورفی مشخص (گلرخ، ۱۳۹۱: ۲۲-۲۵) را داراست. در مقابل، در ضلع شمالی خیابان، هیچ‌گونه قرارگاه رفتاری مشاهده نگردید. لذا پارک شهری یادشده به‌مثابه واحد پایه تحلیل فعالیت، مورد بررسی قرار گرفت. به‌منظور تحلیل الگوهای رفتاری از روش ریتم آنالیز در برداشت میدانی استفاده‌شده و این برداشت به مدت دو هفته، هرروز از ساعت ۴ بعدازظهر تا ۶ صبح (زندگی شبانه) در بازه‌های زمانی یک‌ساعته و در هر بازه به مدت ۱۰ دقیقه صورت گرفته است. لازم به ذکر است به علت طولانی بودن قرارگاه رفتاری و عدم امکان برداشت هم‌زمان آن، دو گره اجتماعی اصلی و عمده آن یعنی فضای شهری مقابل پل خواجه و پل جوئی به‌عنوان مقر برداشت در نظر گرفته شد. برای دسته‌بندی نوع فعالیت‌ها از مدل یان گل استفاده گردید (گل و سوار، ۱۳۹۴: ۱۶). بیان این نکته ضروری است که در زمان برداشت رودخانه زاینده‌رود جاری بوده است. درنهایت حاصل میانگین تعداد حاضران (افرادی که فعالیت‌های اختیاری و اجتماعی انجام می‌دادند) به مجموع تعداد حاضران و عابران (افرادی که فعالیت‌های اجباری انجام می‌دادند) در طول زندگی شبانه ۷۸٪ بود که نسبت بالایی را نشان می‌دهد. هویت مکان در فضاهای شهری شبانه موجب ارتقای چشم‌گیر ارزش‌های کیفی و رفاهی زندگی شهری می‌شود (Ngesan & Zubir, 2015: 453). قالب کلی مؤلفه‌های طبیعی، مصنوعی و انسانی، هویت کالبدی شهر را شکل می‌دهند (نصر، ۱۳۹۶: ۲۲). بنابراین به‌منظور بررسی همه‌جانبه شاخص هویت، هر سه مؤلفه در نظر گرفته شد. به علت آنکه برداشت مؤلفه انسانی -ارتباط بین فرد و فضا یا کالبد فضایی که در ذهن شهروند جای می‌گیرد و زمینه‌ساز برداشت ذهنی وی از محیط می‌گردد (خطیبی، ۱۳۹۲: ۶۵) - به‌صورت کمی امکان‌پذیر نبود، بنابراین شاخص هویت به‌صورت فازی تحلیل شد. نظر به اینکه ضلع جنوبی خیابان را رودخانه زاینده‌رود به‌عنوان مهم‌ترین مؤلفه طبیعی شهر اصفهان محدود ساخته و نیز به پل‌های تاریخی جوئی و خواجه دسترسی فیزیکی و بصری وجود دارد و همچنین به علت ارتباط عمیق شهروندان با این عناصر تاریخی و طبیعی، محدوده مورد بررسی امتیاز کامل ۵ را دریافت نمود.

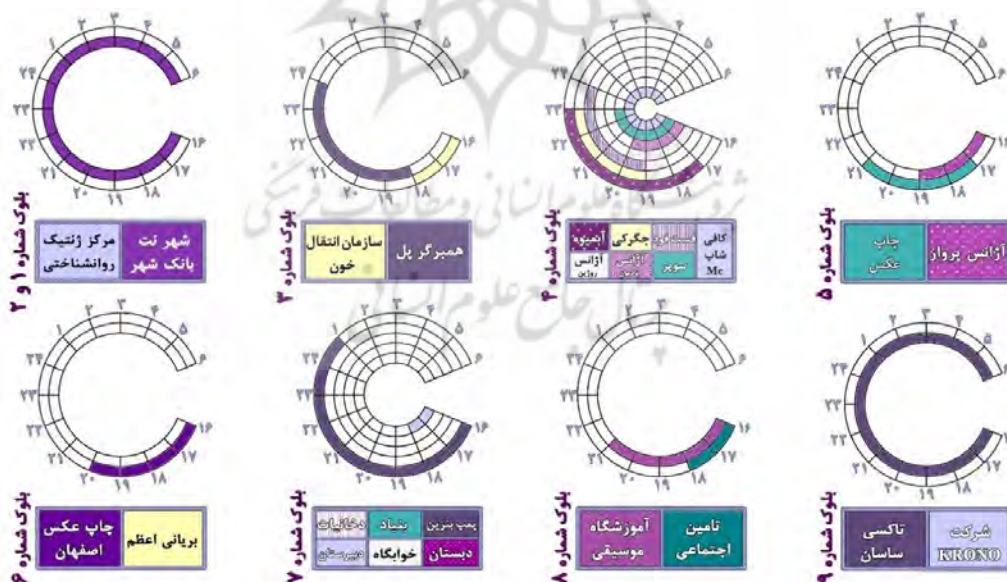
بررسی زیر معیار حضور پذیری

به‌منظور بررسی شاخص مکان سوم در بستر خیابان کمال اسماعیل، از روش نسبت مجموع طول جداره بر مکان‌های سوم به طول کل جداره استفاده شد. عدد به‌دست‌آمده ۰/۰۶ می‌باشد که تقریباً برابر صفر است. در این بررسی، مطابق جدول ۳، مکان‌هایی به‌عنوان مکان سوم در نظر گرفته شدند که علاوه بر فعال بودن در بازه زمانی زندگی شبانه، هر هشت ویژگی آن (کرمونا و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۸۰-۲۷۱) را دارا بودند. با توجه به ناچیز بودن عدد به‌دست‌آمده، جای خالی کاربری‌های مولد که با ظرفیت بالای جذب مخاطب، توان تأثیرگذاری بیشتری بر محیط شهری دارند و دایره گسترده‌تری از شهروندان را به فضاهای شهری می‌کشاند، به‌شدت احساس می‌شود.

جدول شماره ۳. بررسی کاربری‌های مستقر از لحاظ مکان سوم

پلاک	ویژگی	بستر هم ختنی	فعالیت اصلی: مکالمه	دسترسی (از نظر زمان)	مشتری‌های ثابت	ظاهر ساده	جو غیر جدی	خانه‌ای دور از خانه	توضیح
کافی شاپ Me	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	در رابطه با در دسترس بودن، پلاک‌هایی که ۵۰ درصد و یا بیشتر از بازه زمانی زندگی شبانه را فعال بودند، در نظر گرفته شدند.
چگرکی لذیذ	✓	✓	×	×	×	✓	✓	×	
فست فود	✓	✓	×	×	×	✓	✓	×	
آبمیوه و بستنی خواجه	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓	×	
همبرگر پل	✓	✓	×	×	×	✓	✓	×	

برای ارزیابی شاخص دامنه زمانی کاربری‌ها، با همه کاربری‌های مستقر در لبه خیابان کمال اسماعیل مصاحبه و زمان کاری آن‌ها در روزهای غیر تعطیل ثبت گردید. به دلیل ناچیز بودن ساعات فعالیت کاربری‌ها در روزهای تعطیل، از بررسی آن‌ها صرف نظر شده است. واضح است که کاربری‌های مسکونی در این برداشت در نظر گرفته نشده‌اند. همچنین به دلیل استقرار فضای سبز عمومی (که امکان باز کردن یا بستن آن در زمان عادی وجود ندارد) این کاربری نیز از محاسبات حذف گردید. جهت دسته‌بندی راحت‌تر، کاربری‌های هر بلوک شهری در یک نمودار نشان داده شده است. همان‌طور که در شکل ۳ مشاهده می‌شود، به علت آنکه بخش وسیعی از خیابان توسط کاربری‌های اداری، آموزشی و درمانی اشغال شده، فعالیت در زندگی شبانه بسیار ناچیز است (بلوک‌های شماره ۱، ۳ و ۷). علاوه بر این به علت قوانین حاکم بر اماکن و اصناف (مطابق با مصاحبه‌های صورت گرفته) فعالیت کاربری‌های تجاری پس از ساعت ۲۴ ممنوع است که ضعف بزرگی در ایجاد و تقویت اقتصاد و زندگی شبانه قلمداد می‌شود. جهت رسیدن به میزان شاخص فعالیت کاربری‌ها، مجموع ساعات فعالیت آن‌ها (۱۰۹ ساعت) به حداکثر زمان ممکن فعال بودن (۲۵ کاربری غیرمسکونی * بازه ۱۴ ساعته زندگی شبانه)، تقسیم شد. عدد ۰/۳۱ حاکی از تعطیل بودن سایت در بیشتر اوقات زندگی شبانه است.

شکل شماره ۳. بررسی دامنه زمانی فعالیت کاربری‌های مستقر بر اساس بازه زندگی شبانه

پلاک‌های تک عملکردی و فضاهای یک مقصودی که فقط در ساعات خاصی از روز و عمدتاً در زمان کار رسمی فعالیت می‌کنند، تک زمان نام دارند. در یک شهر ۲۴ ساعته ساختمان‌ها باید چند زمانه عمل کنند (Kreitzman, 1999: 146). بر این اساس جهت مشخص کردن شاخص انعطاف‌پذیری، طول بر پلاک‌های چند زمانه به طول جداره ضلع شمالی خیابان در نظر گرفته شده و ضلع جنوبی خیابان به دلیل عدم وجود ساختمان، مدنظر قرار داده

نشده است. جهت شناسایی پلاک‌های چند زمانه، در صورتی که یک پلاک حداقل در یک‌چهارم از زمان‌های مختلف شبانه‌روز (هم ساعات کاری رسمی و هم ساعات زندگی شبانه) مورداستفاده قرار گیرد، به‌عنوان پلاک چند زمانه در نظر گرفته شده است. با توجه به شکل ۳ و محاسبات صورت گرفته مقدار نهایی شاخص انعطاف‌پذیری برابر با ۰/۱۸ است که نشان می‌دهد طول وسیعی از خیابان به‌صورت تک زمان عمل می‌کند.

در این مطالعه میزان استفاده از فضا در زندگی شبانه به‌عنوان نحوه اندازه‌گیری شاخص تصویر ذهنی مثبت در نظر گرفته شده است. برای برداشت این شاخص، قرارگاه رفتاری موجود (پارک شهری) به‌عنوان واحد پایه تحلیل فعالیت در نظر گرفته شد. همانند شاخص میزان تنوع فعالیت‌ها در زندگی شبانه، به دلیل وسیع بودن قرارگاه رفتاری، فضای شهری مقابل پل خواجه و جوئی به‌عنوان مقر برداشت انتخاب گشت. برداشت‌ها در یک روز کاری و یک روز تعطیل در زمانی که شرایط آب و هوایی آرام و مساعد بود، انجام شده است. لازم به ذکر است در طول دوره برداشت رودخانه زاینده‌رود جاری بوده است. همچنین در این شاخص، استفاده از فضا به معنای انجام فعالیت‌های اختیاری و اجتماعی در نظر گرفته شده و فعالیت‌های اجباری برداشت نشده‌اند. لازم به ذکر است در این برداشت از داده‌های پرت و ناچیز چشم‌پوشی شده است. مطابق مشاهدات، زمان استفاده از پل جوئی، در روز کاری، از اوایل ساعت ۴ بعدازظهر شروع شد و تا ساعت ۲۳:۳۵ ادامه داشت. همچنین برداشت‌ها در روز تعطیل نشان داد که استفاده از این فضا قبل از شروع زندگی شبانه آغاز می‌شود و تا حوالی ساعت ۱ بامداد ادامه دارد. این در حالی است که زمان شروع استفاده از فضای شهری مقابل پل خواجه در روز کاری و تعطیل، همواره قبل از آغاز زندگی شبانه بوده و به ترتیب تا ساعت ۱:۱۵ بامداد و ۲:۴۵ بامداد در روزهای کاری و تعطیل به طول می‌انجامد. بنابراین وضعیت نهایی این شاخص عدد ۰/۶۵ را نشان می‌دهد که گواه تصویر ذهنی مثبت و جایگاه عمیق قرارگاه رفتاری در ذهن و خاطره جمعی شهروندان می‌باشد.

بررسی زیر معیار امنیت

جهت بررسی شاخص میزان فعالیت جداره از مدل یان گل استفاده شد. چشم انسان از ابتدا برای دید افقی تکامل یافته است. ما به‌ندرت به بالا نگاه می‌کنیم، گرچه گهگاه پایین را می‌نگریم تا ببینیم کجا می‌رویم. اما بیشترین دریافت بصری ما در تراز چشممان قرار دارد و در ارتباط با بناها، طبقه همکف، اولین جایی است که چشم را می‌گیرد. در مقابل نماهای فعال، مردم آهسته‌تر حرکت کرده، سرشان را برای دیدن پنجره مغازه‌ها برمی‌گردانند و بیشتر توقف می‌کنند (گل و سوار، ۱۳۹۴: ۱۰۴). بنابراین برای اندازه‌گیری فعالیت جداره در مطالعه پیش‌رو، ابتدا ضلع شمالی خیابان، به دلیل وجود ساختمان و در نتیجه وجود جداره، برداشت گردید. پس‌از آن، همان‌طور که در شکل ۴ مشخص شده، با توجه به مدل پیشنهادی گل، طول جداره برداشت‌شده به نه محدوده صد متری تقسیم شد و تعداد درب‌ها در طبقه همکف مورد بررسی قرار گرفت. هر محدوده با توجه به مدل مذکور ارزش‌گذاری گردید. درنهایت، میانگین امتیازهای به‌دست‌آمده (۲/۲) به‌عنوان میزان کمی شاخص در نظر گرفته شد که به دلیل تعدد پلاک‌های خصوصی و همچنین طولانی بودن طول جداره کاربری‌های اداری، نشان از وضعیت نامطلوب خیابان دارد.

شکل شماره ۴. بررسی میزان فعالیت جداره در ضلع شمالی خیابان

به منظور بررسی شاخص میزان تراوش کاربری‌ها به فضا، از مدل مک کورمک استفاده شد. با توجه به اینکه در مدل مذکور پارک‌های شهری و فضاهای سبز عمومی جایگاهی ندارند (شکل ۵)، فقط ضلع شمالی خیابان تحلیل گشت. علاوه بر این بعضی از کاربری‌های موجود به علت تعطیل بودن در ساعات مورد بررسی این مقاله (۴ بعد از ظهر تا ۶ صبح)، در نظر گرفته نشده‌اند. کاربری‌های مسکونی-تجاری، یک‌بار به عنوان کاربری مسکونی و یک‌بار به عنوان کاربری تجاری (رستوران، مغازه یا ...) در محاسبات در نظر گرفته شده‌اند. همان‌طور که در شکل ۵ مشخص است، طیف مک کورمک به روش فازی امتیازدهی گردید و طول بر کاربری‌های متناظر و فعال در زندگی شبانه در آن ضرب شد. در نهایت، امتیاز پایانی، از تقسیم مجموع امتیازات به دست آمده بر طول ضلع شمالی خیابان، حاصل شد. امتیاز به دست آمده (۱/۷۶) بسیار کمتر از حد ایده‌آل (امتیاز ۵) است و نشان از عدم تراوش مناسب کاربری‌ها به فضای عمومی و در نتیجه کاهش چشم‌های ناظر و در نتیجه امنیت فضا می‌باشد.

شکل شماره ۵. مدل مک کورمک

روشنایی شهری به عنوان مجموع همه روشنایی‌های قلمروی عمومی اعم از روشنایی خیابان، روشنایی تابلوهای تبلیغاتی، نورپردازی داخلی ساختمان‌ها - که به فضاهای شهری راه می‌یابند - و هر منبع مصنوعی دیگری که باعث روشنایی فضاهای شهری گردد، تعریف شده است (Kim & Park, 2017: 235). جهت بررسی شاخص روشنایی، ابتدا لازم بود میزان نور در معابر و فضاهای شهری خیابان کمال اسماعیل سنجیده شود. برای این کار از دستگاه لوکس متر دیجیتال Lurton مدل ix-1108 استفاده شد. لازم به ذکر است که بررسی‌ها هر ۱۰ متر، در وسط معبر یا فضای شهری و در

فاصله ۱۲۰ سانتی‌متری از سطح زمین انجام گرفته است. جهت دقت در اندازه‌گیری، سعی بر آن بود تا سایه‌ای بر روی دستگاه ایجاد نشده باشد. اندازه‌گیری شدت روشنایی، بین ساعات ۱۹ تا ۲۲ (هنگام غروب کامل خورشید و زمان فعالیت اکثر کاربری‌های خدماتی و تجاری) انجام شده است. شرایط جوی در حین اندازه‌گیری، آرام و آسمان صاف بود. همچنین به‌منظور کالیبره نگه‌داشتن دستگاه، قبل از هر اندازه‌گیری دکمه range فشرده شده است. پس از بررسی‌های کتابخانه‌ای در باب روشنایی فضاهای عمومی و بیرونی، محدوده مورد مطالعه به سه بخش پیاده‌روها، سواره‌روها و فضاهای عمومی (پارک شهری عمومی و فضاهای شهری روبه‌روی پل‌ها) تقسیم شد. پاکزاد و سوری حداقل میزان روشنایی در پیاده‌روهای خیابان شهری را ۵ و سواره‌روی آن را ۱۰ لوکس می‌دانند (پاکزاد و سوری، ۱۳۹۶: ۱۱۴). همچنین انجمن متخصصان روشنایی آمریکای شمالی شدت روشنایی مورد نیاز برای فضاهای شهری (دیدارهای موقت و گذرا) را بین ۳۰ تا ۵۰ لوکس بیان کرده است (IESNA, 2000: 464). پس از برداشت، وضع موجود با استانداردهای روشنایی تطبیق داده شد و پهنه‌های مناسب و نامناسب، مطابق با شکل ۶ شناسایی و در نهایت نسبت مساحت پهنه‌های با روشنایی مناسب به کل مساحت، عدد ۰/۱۹ شد. همان‌طور که در نقشه مشخص است، عمده مساحتی که در آن روشنایی در بازه استاندارد قرار دارد، سواره‌روی خیابان است.

شکل شماره ۶. بررسی روشنایی در بستر خیابان

در رابطه با شاخص نظارت ارگان‌ها به فضا، از یک سو، به علت وجود کانکس پلیس انتظامی در میدان خواجه و گشت شبانه‌روزی آن در محدوده، به صورت سواره و پیاده و همچنین استقرار نگهبانی در لبه پلاک‌هایی مانند اداره دخیانیات، مرکز توان بخشی و بنیاد جانبازان، می‌توان گفت خیابان بسیار خوب عمل کرده و از سوی دیگر به علت مجهز نبودن آن (به غیر از چهارراه فردوسی) به دوربین مدار بسته، محدوده مورد نظر وضعیت مطلوبی ندارد. لذا امتیاز متوسط ۳ به این شاخص داده شد.

در نمونه بررسی شده، شاخص‌های معیار اقتصاد شبانه به تفکیک زیرمعیارهای تنوع، حضور پذیری و امنیت به وسیله روش‌های متناسب کمی یا کیفی، ارزیابی شدند. به علت ناهمگونی امتیازها و عدم امکان مقایسه آسان، همان‌طور که در جدول ۴ قابل مشاهده است، امتیاز شاخص‌ها همگن‌سازی و در نهایت امتیاز نهایی هر یک از زیرمعیارها مشخص گردید.

جدول شماره ۴. همگن سازی و ارزشیابی نهایی شاخص ها و زیرمعیارهای اقتصاد شبانه

زیر معیار	شاخص ها	امتیاز (پس از همگن سازی)	امتیاز زیر معیار
تنوع	تنوع فعالیت های اقتصادی در سطوح مختلف	۴۳	۶۹/۵
	تنوع وقایع بالقوه در شب	۵۷	
	تنوع فعالیت ها در زندگی شبانه	۷۸	
حضور پذیری	وجود مکان های هویت مند	۱۰۰	۳۰
	وجود مکان سوم	۶	
	دامنه زمانی کاربری ها	۳۱	
	انعطاف پذیری پلاک ها	۱۸	
	تصویر ذهنی مثبت	۶۵	
امنیت	جداره فعال	۴۴	۳۹/۵
	میزان تراوش کاربری ها به فضا	۳۵	
	روشنایی	۱۹	
	نظارت ارگان ها به فضا	۶۰	

نتیجه گیری

با توجه به آنچه گفته شد، معیار اقتصاد شبانه یکی از مهم ترین معیارهای زندگی شبانه شهری موفق می باشد که در هر سه هدف اصلی آن ایفای نقش می کند. بنابراین در فرآیند برنامه ریزی و طراحی شهرهای بیست و چهارساعته باید به این معیار، به عنوان استخوان بندی مفهوم زندگی شبانه توجه کافی داشت. با این حال نباید موفقیت این معیار را معادل با موفقیت کامل مفهوم زندگی شبانه شهری دانست، چراکه اقتصاد شبانه تنها یکی از معیارهای زندگی شبانه موفق است، اما می توان اظهار داشت با بهبود کیفیت این معیار، بیشتر مسیر موفقیت طی شده است. معیار اقتصاد در طراحی شهری ایران بسیار محجور مانده و تحقیق و پژوهش مستقیمی در ارتباط با نقش آن در زندگی شبانه شهری (که خود مبحثی تقریباً جدید در طراحی شهری است) انجام نشده است. مقالات انجام شده تنها به تعریف شهرهای بیست و چهارساعته و چگونگی تبدیل مناطق شهری به مناطقی دارای زندگی شبانه پرداخته اند و عمدتاً بر هویت و فرهنگ تکیه کرده اند. در مجامع علمی بین المللی نیز، اقتصاد شبانه به عنوان خرده فروشی ها، بارها، کلاب ها و سایر فعالیت های مبتنی با مصرف الکل در نظر گرفته شده و پژوهش ها در راستای چگونگی تأمین امنیت و آسایش ساکنان مناطق دارای اقتصاد شبانه و گروه های آسیب پذیر جامعه در مقابل استفاده کنندگان عمدتاً مست انجام شده است. این در حالی است که در پژوهش حاضر تلاش شده تا با بهره گیری از نظریه های اندیشمندان مختلف، علاوه بر مشخص کردن نقش اقتصاد شبانه شهری در جوه زندگی شبانه و اهداف آن، مدلی منسجم از زیرمعیارها و شاخص های مربوط به آن، به صورت یکپارچه، عرضه گردد تا مدل مذکور بتواند به صورت کاربردی در فرآیند شناخت، تحلیل و ارزیابی فضاهای شهری شبانه استفاده گردد. ایجاد این مدل ساختاریافته که امکان ارزیابی موفقیت فضاهای شهری در زندگی شبانه را از دریچه اقتصاد شهری فراهم کرده، مهم ترین مشخصه این مطالعه می باشد که آن را منحصربه فرد نموده است. همان طور که در جدول ۱ مشخص شده، زیرمعیارهای مؤثر بر اقتصاد شبانه، برای ایجاد زندگی شبانه موفق، تنوع، حضور پذیری و امنیت می باشند. این زیرمعیارها خود به دوازده شاخص تنوع فعالیت های اقتصادی در سطوح مختلف، تنوع وقایع بالقوه در شب، تنوع فعالیت ها در زندگی شبانه، وجود مکان های هویت مند، وجود مکان سوم، دامنه زمانی کاربری ها، انعطاف پذیری پلاک ها، تصویر ذهنی مثبت، جداره فعال، میزان تراوش کاربری ها به فضا، روشنایی و میزان نظارت ارگان ها به فضا قابل تفکیک هستند. بررسی های انجام شده در محدوده مطالعه شده خیابان کمال اسماعیل اصفهان نشان می دهد فقدان مکان های سوم، ضعف در انعطاف پذیری پلاک ها، عدم روشنایی مناسب، کم بودن زمان فعالیت کاربری های مستقر و هم چنین تراوش اندک کاربری ها در محدوده ای بسیار ناچیز سبب کاهش کیفیت معیار اقتصاد شبانه، باوجود همه پتانسیل های موجود، و در نتیجه کاهش کیفیت زندگی شبانه شهری شده است. این بررسی می تواند در تعیین اولویت ها برای دستیابی به اقتصاد شبانه پویا نقش اساسی ایفا کند و کیفیت زندگی شبانه شهروندان را در فضاهای شهری شبانه ارتقا بخشد.

تشکر و قدردانی

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

منابع

- (۱) بصیری‌مژدهی، رضا و محملی‌ایبانه، حمیدرضا (۱۳۹۱) منظر شبانه در تهران، ارزیابی ضرورت‌ها و فرصت‌ها، فصلنامه منظر، زمستان ۱۳۹۱، دوره ۴، شماره ۲۱، صص. ۳۹-۳۶.
- ش پاکزاد، جهان‌شاه و سوری، الهام (۱۳۹۶) راهنمای نورپردازی مکان‌های شهری، تهران: انتشارات آرمان شهر.
- (۳) خطیبی، سید محمدرضا (۱۳۹۲) تأثیر متقابل الگوهای رفتاری در احیای هویت محیط شهر مطالعه موردی: ورودی سنندج، هویت شهر، بهار ۱۳۹۲، دوره ۷، شماره ۱۳، صص. ۷۳-۶۳.
- (۴) دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران (۱۳۹۵) مجموعه مصوبات شورای عالی شهرسازی و معماری ایران ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۱، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- (۵) قدیمی، سیده درسا و کرامتی، غزال (۱۳۹۶) زندگی شبانه در کلان‌شهر با تأکید بر تأثیر عوامل فرهنگی بر فضای شهری (مطالعه موردی: مرکز فعالیت‌های نوین تهران)، مطالعات محیطی هفت حصار، سال ۶، شماره ۲۰، صص. ۲۷-۴۰.
- (۶) کرمانا، متیو و تیسدل، استیو (۱۳۹۰) خوانش مفاهیم طراحی شهری، ترجمه کامران ذکاوت و فرناز فرشاد، تهران: آذرخش.
- (۷) کرمانا، متیو؛ هیث، تام؛ اک، نتر؛ تیسدل، استیون (۱۳۹۱) مکان‌های عمومی فضاهای شهری: ابعاد گوناگون طراحی شهری، ترجمه فریبا قرائی، مهشید شکوهی، زهرا اهری و اسماعیل صالحی، تهران: دانشگاه هنر تهران.
- (۸) گل، یان (۱۳۸۹) فضاهای عمومی و زندگی جمعی، ترجمه علی غفاری و صادق سهیلی‌پور، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- (۹) گل، یان و سوار، برجیت (۱۳۹۴) چگونه زندگی همگانی را مطالعه کنیم، ترجمه مصطفی بهزادفر، محمدرضایی ندوشن و احمدرضایی ندوشن، تهران: موسسه علم معمار رویال.
- (۱۰) گلرخ، شمین (۱۳۹۱) قرارگاه رفتاری: واحدی برای تحلیل محیط، تهران: انتشارات آرمان شهر.
- (۱۱) نصر، طاهره (۱۳۹۶) جایگاه نشانه‌های شهری در واکاوی مؤلفه‌های هویت و فرهنگ در سیمای شهر ایرانی، هویت شهر، بهار ۱۳۹۶، دوره ۱۱، شماره ۲۹، صص. ۲۸-۱۷.
- 12) Ashton, Kathryn. & Roderick, Janine. & Williams, Lee Parry. & Green, Liz. (2018) Developing a framework for managing the night-time economy in Wales: a Health Impact Assessment approach, Impact Assessment and Project Appraisal, Vol.36, pp.81-89.
- 13) Bellis, Mark A. & Hughes, Karen. (2011) Getting drunk safely? Night-life policy in the UK and its public health consequences, Drug Alcohol Review, Vol.30, pp.536-545.
- 14) Bianchini, Franco. (1995) Night Cultures, Night Economies, Planning Practice and Research, Vol.10, No.2, pp.121-126.
- 15) Brands, Jelle. & Van Aalst, Irina. & Schwanen, Tim. (2015) Safety, surveillance and policing in the night-time economy: (Re)turning to numbers, Geoforum, Vol.62, pp.24-37.
- 16) Chatterton, Paul. & Hollands, Robert. (2002) Theorising Urban Playscapes: the production, regulation and consumption of youthful night life spaces, Urban Studies, Vol.39, No.1, pp.95-116.
- 17) Chatterton, Paul. & Hollands, Robert. (2003) Producing Nightlife in the New Urban Entertainment Economy: Corporatization, Branding and Market Segmentation, International Journal of Urban and Regional Research, Vol.27, No.2, pp.361-385.
- 18) Hadfield, Phil. & Lister, Stuart. & Traynor, Peter. (2009) This towns' a different town today: Policing and regulating the Night time economy, Criminology and Criminal Justice, Vol.9, No.4, pp.465-485.
- 19) Heath, Tim. (1997) The Twenty- Four Hour City Concept- A review of initiatives in British Cities, Journal of Urban Design, Vol.2, No.2, pp.193- 204.
- 20) Houghton, Mifflin Co. (2011) nightlife. Word histories and mysteries: from abracadabra to Zeus.
- 21) Boston. Barker, R. (1968) Ecological Psychology: Concepts and Methods for Studying the Environment of Human Behavior, California: Stanford University.
- 22) Hubbard, Phil. (2005) The geographies of 'going out': Emotion and embodiment in the

- evening economy. In: Davidson, Joyce, Bondi, Liz, Smith, Mich (EDS), *Emotional Geographies*, Ashgate, Aldershot, pp.117-134.
- 23) Jacobs, Jane. (1961) *The Death and Life of Great American Cities: The failure of modern town planning*, London: Peregrine Books.
- 24) Kim, Donghyum. & Park, S. (2017) Improving community street lighting using CPTED: A case study of three communities in Korea, *Sustainable Cities and Society*, Vol.28, pp.233-241.
- 25) Kreitzman, Leon. (1999) *The 24 Hour Society*, London: Profile Books.
- 26) Llewelyn, Davies. (2000) *Urban Design Compendium*, London: English Partnerships/Housing Corporation.
- 27) MacCormac, Richard. (1983) Urban reform: MacCormac's manifesto, *Architects Journal*, June, pp.59-72.
- 28) Momenian, Arezoo. & Zekavat, Meysam. (2012) Rehumanasing Urban Space for Night Activities with Particular Reference to Principal 24 hours cities in Iran, *Research Journal of Applied Science, Engineering and Technology*, Vol.4, No.23, pp.5055-5062.
- 29) Montgomery, John. (1998) Making a city: Urbanity, Vitality and Urban Design, *Journal of Urban Design*, Vol.33, pp.93-116.
- 30) Ngesan, Mohd Riduan. & Abdul Karim, Hafazah. (2012) Impact of Night Commercial Activities towards Quality of Life of Urban Residents. *Procedia-Social and Behavior Sciences*, Vol.35, pp.546-555.
- 31) Ngesan, Mohd Riduan. & Zubir, Seyed Sobri. (2015) Place Identity of Nighttime Urban Public Park in Shah Alam and Putrajaya, *Procedia-Social and Behavior Sciences*, Vol.170, pp.452-462.
- 32) Oguz, Dicle. & Cakci, Isil. (2010) Changes in leisure and recreational preferences: A case study of Ankara, *Scientific Research and Essay*, Vol.5, No.8, pp.721-729.
- 33) Oldenburg, Ray. (1999) *The Great Good Place: Cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons and the other great hangouts at the heart of a community*, New York: Marlowe & Company.
- 34) Oxford University Press. (n.d) Nightlife. *The Oxford English Dictionary*. Retrieved September 3, 2019, from: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/nightlife.
- 35) Quigg, Zara. & Ford, Kat. & McGee, Ciara. & Gray, Hannah. & Hardcastle, Kaite. & Hughes, Karen. (2016) *Evaluation of the Liverpool drink less enjoy more intervention*, Liverpool: Liverpool John Moores University.
- 36) Rea, MS. (2000) *The IESNA lighting handbook, US: Reference & Application*.
- 37) Roberts, Marion. (2006) From 'creative city' to 'no-go areas'- the expansion of the night time economy in British town and city centres, *Cities*, Vol.23, pp.331-338.
- 38) Roberts, Marion. & Turner, Chris. (2005) Conflicts of liveability in the 24-hour city: learning from 48 hours in the life of London's soho, *Journal of Urban Design*, Vol.10, No.2, pp.171-193.
- 39) Rowe, David. & Bavinton, Nathaniel. (2011) Tender for the night: after-dark cultural complexities in the night-time economy, *Continuum Journal of Media & Cultural Studies*. Vol.25, pp.811-825.
- 40) Rowe, David. & Stevenson, Deborah. & Tomsen, Stephen. & Bavinton, Nathaniel. & Brass, Kylie. (2008) *The City after dark: Cultural planning and Governance of the Night-time Economy in Parramatta*, Sydney: University of Western.
- 41) Shaw, Robert. (2014) Beyond night-time economy: Affective atmospheres of urban night, *Geoforum*, Vol.51, pp.87-95.
- 42) Talbot, Deborah. (2006) The licensing act 2003 and the problematization of the night-time economy: planning, licensing and subcultural closure in the UK, *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol.30, pp.159-171.